

УДК 349.42:368.5:347.45/.47

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ АГРАРНИХ СТРАХОВИХ ВІДНОСИН

**І.В. ГОРІСЛАВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
А.Р. ТЕРЕШКО, студентка 5 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України¹**

У статті характеризуються проблемні питання правового регулювання окремих видів аграрних страхових відносин.

Страхування, страхування сільськогосподарських тварин, страхування племінних тварин, страхування зерна, що передається на зберігання зерновому складу.

Стабілізація економічного становища України, зміни форм власності та соціально-економічна ситуація спонукають суб'єктів господарської діяльності в аграрному секторі до захисту своїх майнових інтересів від непередбачених сільськогосподарських ризиків, які створюють вкрай несприятливі умови для сільськогосподарського виробництва і майже щорічно завдають збитків сільськогосподарським товаровиробникам. Компенсувати понесені втрати можна шляхом страхування [1].

Теоретичною основою нашого дослідження є доробки відомих радянських вчених – представників радянської та російської шкіл цивільного та господарського права, таких як К.А. Граве, М.М. Веденін, А.Н. Залетов, С.Л. Єфимов, Л.А. Лунц, В.К. Райхер, В.І. Серебровський, М.Я. Шиминов, а також праці вітчизняних вчених-економістів В.Д. Базилевича, К.С. Базилевича, М.Я. Дем'яненка, А.С. Крестьянінова, Н.В. Паски, А.С. Шолойко, В.О. Якубовича та інших, якими проведено аналіз особливостей страхування сільськогосподарських ризиків в Україні, виявлено недоліки проведення окремих видів страхування та обґрунтовано шляхи їх подолання.

Теоретичною основою нашого дослідження є праці відомих вітчизняних учених-правознавців у галузі аграрного права, таких як Н.О. Багай, В.М. Єрмоленко, В.П. Жушман, І.І. Каракаш, Т.Г. Ковальчук, В.Л. Мунтян, В.І. Семчик, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, Н.І. Титова, Ю.С. Шемшученко, В.З. Янчук та інших.

Метою цієї статті є дослідження колізій правового регулювання окремих видів аграрних страхових відносин.

До структури аграрного законодавства, що існує у нерозривному зв'язку із системою аграрного права, є всі підстави включити комплексний інститут аграрних страхових правовідносин. Що дасть можливість для подальшого розвитку аграрного страхування, удосконалення нормативно-

правової бази та запровадження нових форм реалізації таких правовідносин у зв'язку зі вступом України до відповідних світових інституцій [2, с. 29].

На сьогодні основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання страхування племінних тварин, є Закон України «Про страхування» [3], Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [4] (далі – Закон), Закон України «Про племінну справу у тваринництві» [5], а також постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» [6].

Закон України «Про страхування» регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб. Він визначає, що страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [3].

Так, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» (далі – Порядок) встановлює, що обов'язкове страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків (далі – обов'язкове страхування) проводиться з метою забезпечення економічної та продовольчої безпеки держави, створення сприятливих умов для розвитку племінної справи в аграрному секторі економіки, захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників. До таких тварин дана постанова відносить:

- племінні тварини: велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні (чистопорідні або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварини, що мають племінну (генетичну) цінність і можуть використовуватися в селекційному процесі) віком від 1 року;
- зоопаркові тварини віком від 1 року;
- циркові тварини віком від 1 року [6].

Тлумачення терміна племінні тварини передбачає Закон України «Про племінну справу у тваринництві», де встановлено, що племінна тварина – це чистопородна або одержана за затвердженою програмою породного вдосконалення тварина, що зареєстрована в державних книгах племінних тварин, має племінну (генетичну) цінність і може використовуватися в селекційному процесі відповідно до програм селекції [5].

Суб'єктами обов'язкового страхування племінних тварин Порядок визначає: страхувальника (власники тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню) і страховика (особи, які отримали в установленому порядку ліцензію на проведення обов'язкового страхування). Об'єктом обов'язкового страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству, пов'язані із загибеллю, знищенням, вимушеним забоем тварин, які належать на правах державної, комунальної або приватної власності страхувальнику, внаслідок хвороб, стихійного лиха та нещасних випадків.

Проте відповідно до Закону предметом договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є майнові інтереси страхувальника, пов'язані з його страховими ризиками щодо вирощеної, відгодованої, виловленої, зібраної, виготовленої первинної (без вторинної обробки та переробки) сільськогосподарської продукції (товарів), зазначеної у групах 1-24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України «Про Митний тариф України», а саме щодо: сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, риби та інших водних живих ресурсів і тваринницької продукції [4]. Таким чином, запроваджено обов'язкове страхування сільськогосподарських тварин лише за умови використання державної підтримки.

Види страхових ризиків, на випадок яких здійснюється обов'язкове страхування тварин, встановлює і Перелік. До таких ризиків він відносить: загибель, знищення, вимушений забій тварин внаслідок інфекційних хвороб, пожежі, вибуху, урагану, блискавки, дії електричного струму, сонячного або теплового удару, землетрусу, повені, обвалу, бурі, бурану, граду, замерзання, задушення, отруєння травами або речовинами, укусу змії або отруйних комах, утоплення, падіння в ущелину, потрапляння під транспортні засоби та інших травматичних ушкоджень. Обов'язковому страхуванню не підлягають тварини: що перебувають у місцевості, в якій введено карантинні обмеження, за винятком видів тварин, неохочих до хвороби, щодо якої введено зазначені обмеження; хворі, виснажені та ті, що перебувають у стані дородового чи післяродового залежування; у яких за результатами останніх досліджень встановлено позитивну реакцію на бруцельоз, лейкоз або туберкульоз [6].

Правове регулювання страхування зерна, що передається на зберігання зерновому складу, здійснюється відповідно до закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» [7], який встановлює, що зерновий склад повинен застрахувати зерно, прийняте на зберігання, за встановленими складськими документами, від ризиків випадкової загибелі, пошкодження або втрати. Проте така юридична конструкція не дає відповіді на питання – чи зобов'язаний зерновий склад у всіх випадках здійснювати таке страхування, і лише аналіз підзаконних нормативних актів уряду та Міністерства аграрної політики України дає змогу зробити висновок про обов'язковість такого страхування (п. 1.14 наказу № 198 [8], та п. 13 постанови Кабінету Міністрів України № 510 [9]). А п. 7.1.3. наказу № 228 [10] встановлює, що при отриманні кредиту з використанням подвійного складського свідоцтва на зерно всі реквізити подвійного

складського свідоцтва мають бути заповнені (в тому числі й пункт про назву страхової компанії, що застрахувала зерно), тобто воно визнається необов'язковим.

Отже, очевидною є неузгодженість нормативно-правової бази, що регулює порядок проведення страхування зерна, переданого на зберігання зерновому складу на підставі договору складського зберігання.

Таким чином, ми пропонуємо удосконалення системи страхування при реалізації договору складського зберігання між зерновим складом та сільськогосподарськими підприємствами, що здають зерно на зберігання з урахуванням його специфіки та приведення до одного «знаменника» правових норм, що регулюють порядок проведення такого страхування, шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», а саме: 1) запровадження обов'язкового страхування зерна, що здається на зберігання зерновому складу на підставі договору складського зберігання, яке здійснюється сільськогосподарськими товаровиробниками всіх форм власності та господарювання відповідно до закону; 2) уточнення випадків, що звільняють зерновий склад від відповідальності за втрату, нестачу і пошкодження зерна, переданого на зберігання; шляхом приведення у відповідність норм Цивільного кодексу України (ч. 2 ст. 950) [11, с. 423] та Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» (ч. 2 ст. 33) [7]; 3) запровадження комплексу подій на випадок настання яких укладається договір страхування між зерновим складом та відповідним страховиком; 4) внесення до переліку обов'язкових реквізитів простого та подвійного складського свідоцтва доповнення про запровадження ще одного реквізиту, а саме: назва страхової компанії, що застрахувала зерно.

Підсумовуючи можна зробити наступні **висновки**: запропоновані зміни уточнюють норми Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» в частині реалізації положень про страхування зерна, що передане на зберігання зерновому складу на умовах договору складського зберігання; вони також дають змогу для здійснення однакового правового регулювання цих питань нормативно-правовими актами різного рівня. Нормативне закріплення саме у Законі України «Про зерно та ринок зерна в Україні» існуючих вимог до форми простого та подвійного складського свідоцтва, запровадження обов'язкового виду страхування (зерна, переданого на зберігання) дасть змогу уникати на практиці багатьох проблем.

Очевидною є неузгодженість нормативно-правових актів, що регулюють страхування сільськогосподарських тварин. Причому Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» врегульовує питання страхування сільськогосподарських тварин лише з використанням державної підтримки, на відміну від Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків», яка передбачає обов'язкове страхування не

для всіх сільськогосподарських тварин, а лише для племінних, а також зоопаркових та циркових. На нашу думку, необхідно внести зміни до Закону, а і передбачити обов'язкове страхування як для племінних тварин, так і до інших сільськогосподарських тварин, навіть тих, що не є предметом договору страхування з державною підтримкою. Щодо зоопаркових та циркових тварин, то обов'язкове страхування останніх має врегульовуватись підзаконним нормативним актом, який би враховував специфіку умов використання таких тварин.

Список літератури:

1. Страхування сільськогосподарських ризиків та тварин // Офіційний сайт компанії Страховий дім «Європейський Світ» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdes.com.ua/ukr/70>.
2. Горіславська І.В. Аграрні страхові правовідносини як комплексний інститут аграрного законодавства / І.В. Горіславська // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 9. – С. 28–29.
3. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 9 лютого 2012 р. № 4391-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-XII // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>
6. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків : постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 590 // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
7. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 4 липня 2002 р. № 37-IV // Голос України. – 2002. – 6 серп.
8. Про затвердження Положення про обіг складських документів на зерно : наказ Міністерства аграрної політики України від 27 червня 2003 р. № 198 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 30. – С. 264. – Ст. 1571, код акту 25886/2003.
9. Про забезпечення сертифікації зернових складів на відповідність послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки, запровадження складських документів на зерно : постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2003 р. № 510 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 16. – С. 33. – Ст. 706, код акту 24889/2003.
10. Про затвердження Технічного регламенту зернового складу : наказ Міністерства аграрної політики України від 15 червня 2004 р. № 228 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 27. – Т. 2. – С. 440. – Ст. 1811, код акту 29407/2004.
11. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 ч. / А.Ю. Бабаскін та ін. ; заг ред. Я.М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2004. – Ч. 2 – 896 с.

В статье характеризуются проблемные вопросы правового регулирования отдельных видов аграрных страховых отношений.

Страхование, страхование сельскохозяйственных животных, страхование зерна, переданного на сохранение зерновому складу.

In the article are characterized the problematic issues of legal regulation of certain types of agrarian insurance relationships.

Insurance, insurance of agricultural animals, insurance of pedigree animals, insurance of grain which shall be deposited to grain composition.